

מטרות הרפורמה של ועדת שוחט לבחינת מערכת ההשכלה הגבוהה:

חיזוק המצוינות במחקר ובהוראה, הגברת נגישותם של הלימודים האקדמיים ויצירת תנאים להשבתם מחו"ל ולקליטתם של מדענים מצטיינים

הצעדים המידיים לטיפול במשבר ההשכלה הגבוהה בישראל

- ◆ תוספת של 2.5 מיליארד ש"ח לשנה לתקציב האוניברסיטאות והמכללות בתוך שש שנים, מהם 1.5 מיליארד מתקציב המדינה
- ◆ הקצאת 800 מיליון ש"ח לשיקום ולעיבוי של תשתיות המחקר באוניברסיטאות: הכפלת תקציב הקרן הלאומית למדע; הקמת קרן למחקר בירופואי וקרן למחקר במדעי הרוח; קליטת דוקטורנטים ופוסט-דוקטורנטים
- ◆ קביעת מנגנון תגמול והענקת הטבות לחוקרים ולמרצים מצטיינים, לשם מניעת בריחת מוחות והחזרת מדענים מצטיינים מחו"ל
- ◆ העלאת שכר הלימוד, תוך כדי אימוץ מודל חדשני להסדרתו והקמת מערכי סיוע לסטודנטים להגברת הנגישות ולהקלת נטל התשלום בזמן הלימודים
- ◆ חלוקת הפעילות בין המכללות לאוניברסיטאות

המוענקת למוסדות להשכלה גבוהה מתקציב המדינה, שגרמה לדלדול התשתיות ומשאבי המחקר, לבריחת מוחות ולקשיים בקליטת סגל מצטיין, לירידה באיכות ההוראה ולמיעוט מדאיג של תקנים לקליטת סגל חדש.

עבודת הוועדה הקיפה את הנושאים האלה: חיזוק המחקר המדעי; תגמול מצוינות אקדמית במחקר ובהוראה; מניעת בריחת מוחות והשבת מדענים ישראלים מובילים העובדים בחו"ל; הרחבת מערכי הסיוע לסטודנטים וקביעת מודל חדש לגובה שכר הלימוד ולמבנהו, שיאפשר הקלת הגישה להשכלה הגבוהה; אפיון של מבנה המערכת ושל תפקידי האוניברסיטאות והמכללות.

הרפורמה המוצעת על ידי הוועדה בנויה כתכנית שש-שנתית אשר במהלכה תוגדל בהדרגה תוספת המשאבים להשכלה הגבוהה כך שבשנת 2013 תגיע לכדי 2.5 מיליארד ש"ח בשנה, תוספת של 30 אחוזים ביחס להיקף התקציבים הנוכחיים של

הוועדה לבחינת מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל בראשותו של אברהם (בייגה) שוחט הגישה בחודש תמוז תשס"ז (יולי 2007) את המלצותיה לראש הממשלה מר אהוד אולמרט, לשרת החינוך פרופ' יולי תמיר ולשר האוצר מר רוני בראון. הוועדה הציעה רפורמה מרחיקת לכת לטיפול במשבר הכלכלי והאקדמי שאליו נקלעה מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל על מנת להשיג את המטרות האלה: עידוד המצוינות במחקר ובהוראה, הגברת נגישותם של הלימודים האקדמיים ומניעת תופעת "בריחת המוחות".

הוועדה הוקמה באוקטובר 2006 במינוי מיוחד של ראש הממשלה, שרת החינוך ושר האוצר על רקע המשבר המתמשך, שאיים להוביל לקריסתה של מערכת ההשכלה הגבוהה. בין הסיבות למשבר: הגידול העצום במספר הסטודנטים בצד הפחתת שכר הלימוד בכ-26 אחוזים בעקבות החלטות ועדת יונגרד משנת 2001; שחיקה מתמדת בשיעורי התמיכה

המשמעות התקציבית של פעולות אלה (אם תבוצענה) היא תוספת לתקציבי המחקר המדעי בישראל בשיעור שנתי של כ-800 מיליון ש"ח נטו.

ספרייה בפקולטה למדעי הרוח בהר הצופים. צילום: ששון תירם.

קביעת מנגנון תגמול והענקת הטבות לחוקרים ולמרצים מצטיינים, לשם מניעת בריחת מוחות והחזרת מדענים מצטיינים העובדים באוניברסיטאות בחו"ל

1. קביעת חבילת קליטה למדענים מצטיינים שיחזרו ארצה: שכר מוגדל לתקופה מוגבלת; השתתפות בהוצאות שכר דירה או מתן הלוואות בתנאים נוחים לרכישת דירה; השתתפות בהוצאות המעבר של המדען ומשפחתו ארצה; הקצאות מוגדלות לצורכי מחקר ועוד.
2. מתן מענקים ייחודיים למדענים ולמרצים מובילים נוסף על שכרם הרגיל: מענקי מצוינות לפרופסורים מן המניין שהם בעלי הכרה בין-לאומית (כגון חתני פרס נובל, פרס וולף ודומיהם) ולחוקרים בעלי הישגים ייחודיים; תגמול בעבור מצוינות בהוראה למרצים במכללות בשיעור של עד 25% משכרם.
3. עידוד פרישה או ירידה לחצי משרה בקרב חברי סגל שאיכות פעילותם המחקרית וההוראתית נמוכה באופן חריג.

האוניברסיטאות והמכללות. למימוש הרפורמה תזרים המדינה 1.5 מיליארד ש"ח, עוד 600 מיליון ש"ח יזרמו למערכת כתוצאה מעדכון שכר הלימוד והיתר יבוא מהכנסות עצמיות ומגידול במספר הסטודנטים. מקורות אלו נקבעו בהסכמה עם האוצר.

אברהם (בייגה) שוחט

מטרתה של הוועדה הייתה שהרפורמה תהיה בת יישום וכי תעמוד במבחן הביצוע כדי לתת לממשלה כלים לטיפול מדי במשבר ההשכלה הגבוהה ולמנוע את המשך הידרדרות המערכת. יצוין כי הייתה הסכמה מלאה בין יו"ר הוועדה, משרד האוצר וות"ת על התכנית הכספית, לרבות מקורות המימון והשימוש במשאבים במשך כל שנות הרפורמה, ולפיכך סברה הוועדה שאימוץ הדוח על ידי הממשלה יאפשר ביצוע מידי של כל המלצותיה. אמר יו"ר הוועדה בייגה שוחט: "הוועדה הגישה לציבור את הצעת הרפורמה המקיפה, העמוקה והיסודית ביותר שנעשתה אי פעם בתחום ההשכלה הגבוהה בישראל. בדוח הוועדה המלצות ברורות, נקיות ושקופות על בסיס בחינה מקצועית ונטולת פניות של מצבה העגום של המערכת. אנו מביאים הצעת רפורמה ישימה, וזאת לאחר שסיכמנו על המקורות והשימושים הנדרשים, ומאמינים כי יישום הרפורמה הוא בבחינת הזרמת חמצן למערכת הנמצאת בהידרדרות חמורה וכי אי-יישומה יהווה לקיחת אחריות מצד הממשלה על המשך הנסיגה, ההידרדרות והסכנה להרס ההשכלה הגבוהה."

הנה עיקרי המלצות:

תוספת תקציב למחקר המדעי

1. הכפלת תקציב הקרן הלאומית למדע כך שיעמוד על 500 מיליון ש"ח.
2. הקצאת כ-200 מיליון ש"ח לתשתיות מחקר.
3. הקמת קרן תחרותית למחקר ביו-רפואי בהיקף של 100 מיליון ש"ח
4. הקמת קרן למחקר במדעי הרוח בהיקף של כ-15 מיליון ש"ח.
5. הקצאת 45 מיליון ש"ח לקליטת דוקטורנטים ופוסט-דוקטורנטים ו-50 מיליון ש"ח למעבדות המחקר.

בהתמלא המכסה יופנו סטודנטים למכללות. מצטיינים יוכלו לעבור ללימודים מחקרניים מתקדמים באוניברסיטאות במהלך לימודי התואר הראשון.

2. מיזוג מכללות חלשות עם מכללות חזקות. בתוך כך לא יוקמו אוניברסיטאות ומכללות מתקצבות חדשות בחמש השנים הבאות.

3. גיוס כ-600 חברי סגל חדשים לאוניברסיטאות ולמכללות, מהם כ-450 בתקופת התכנית. מספר המרצים מן החוץ במכללות יצומצם במידה ניכרת לטובת מרצים קבועים הרואים במכללה את ביתם.

חברי הוועדה היו: אברהם (בייגה) שוחט (י"ר); שרת החינוך פרופ' יולי תמיר, המשמשת גם יו"ר המ"ג; יו"ר ות"ת פרופ' שלמה גרוסמן; נציג משרד רוה"מ פרופ' מנואל טרכטנברג; נשיא האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים פרופ' מנחם יערי; הממונה על התקציבים במשרד האוצר מר קובי הבר; נציגי הציבור פרופ' יעקב זיו ופרופ' ראובן גרונאו. ד"ר ליאורה מרידור צורפה לוועדה עם מינויה לתפקיד יו"ר ועדת המשנה לקביעת מערכי הסיוע וגובה שכר הלימוד. פרופ' יעקב זיו עמד בראש ועדת המשנה לנושא עידוד מצוינות אקדמית במחקר ובהוראה וקליטת סגל איכותי במוסדות. פרופ' מנחם יערי עמד בראש ועדת המשנה לשיקום ולקידום המחקר המדעי. פרופ' ראובן גרונאו עמד בראש ועדת המשנה להגדרת התפקידים הרצויה בין האוניברסיטאות למכללות. בוועדות המשנה השתתפו כ-50 מבכירי אנשי המדע, הכלכלה וההשכלה הגבוהה בישראל, אשר תרמו רבות מהידע והמניסיון שלהם לשיפור המערכת. יצוין כי הוועדה פנתה פעמים רבות לנציגי הסטודנטים ולנציגי ארגון הסגל האקדמי הבכיר בבקשה שישתתפו בעבודת ועדות המשנה, אך הם בחרו שלא לעשות זאת ואף לא נענו להזמנות להופיע בפניהן.

הוועדה החלה את פעילותה בנובמבר 2006 וקיימה עשרות דיונים במסגרת מליאת הוועדה ובארבע ועדות המשנה. בדיונים שמעה חוות דעת רבות ומקיפות וסקירות בנושאים אינטגרטיביים של מומחים בתחומי ההשכלה הגבוהה, המחקר והכלכלה מהארץ ומהעולם. לפני הוועדה הופיעו גם נציגי הגופים הפעילים במערכת ההשכלה הגבוהה, שהוזמנו לדיונים והציגו את עמדותיהם, וביניהם ות"ת, ועד ראשי האוניברסיטאות (ור"ה), משרד האוצר, ועד ראשי המכללות האקדמיות (ור"מ) ונציגי המכללות הפרטיות.

אימוץ מודל חדשני להסדרת שכר הלימוד והקמת מערכי סיוע

1. קביעת שכר לימוד שנתי קבוע ואחיד לתואר ראשון לכל המקצועות ולכל המוסדות המתוקצבים. שכר הלימוד השנתי יורכב משני מרכיבים – תשלום מזומן של 5,800 ש"ח בלבד והלוואה בנקאית מסובסדת לעשר שנים בסכום של 9,000 ש"ח, אשר תוחזר רק לאחר שיסיים הסטודנט את לימודיו לתואר, ייקלט בשוק העבודה וישתכר שכר חודשי העולה על 5,300 ש"ח (נטו).

2. העמדת החזר החודשי של ההלוואה על 95 ש"ח לכל שנת לימוד (החזר חודשי מרבי של 285 ש"ח בעבור הלוואה לשלוש שנים). בוגר שלא ייקלט במעגל העבודה ולא ישתכר שכר חודשי העולה על 5,300 ש"ח לא יחזיר את ההלוואה.

3. הקמת מערכי סיוע חסרי תקדים לטובת הגברת הנגישות: מלגות קיום לסטודנטים משכבות מצוקה ללימודים במוסדות להשכלה גבוהה המרוחקים ממקום מגוריהם; מענקי תמיכה לסטודנטים מרקע חברתי-כלכלי נמוך לסיוע במרכיב שכר הלימוד המזומן; מלגות על בסיס חברתי-כלכלי בסכום כולל של כ-300 מיליון ש"ח, מלבד מלגות פר"ח (שאינן ניתנות על בסיס חברתי-כלכלי).

קביעת כללים לפעילות המכללות מול האוניברסיטאות

1. הקפאת מכסת הסטודנטים החדשים לתואר ראשון באוניברסיטאות ל-20 אלף בשנה לחמש השנים הבאות והפרדת תחומי הלימוד באוניברסיטאות ובמכללות.